ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΣΤΕΜΜΕΝΗ

Ο ΕΛΛΗΝ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΠΑΠΟΥΛΑΣ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ

Το «Μαῦρο Κρῖνο» τοῦ Παπούλα. Ἡ ἱστορία τῆς γνωριμίας του μὲ τὴν Ἐλισσάβετ. Ἡ ἐπιθυμία της νὰ μάθη ἑλληνικά. Τρεῖς ὧρες ἀγωνίας μέσα στὸ πάρκο. Ἡ ἀπόγνωσις τοῦ Παπούλα. Ἡ ἄρνησίς του νὰ γίνη δάσκαλος τῆς Ἐλισσάβετ. Πῶς τὸν διαδέχτηκε ὁ Χρηστομάνος. Ἡ δευτέρα συνάντησις μὲ τὴν Ἐλισσάβετ. Ἡ πονεμένη μητέρα, κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ε μιὰ ἔκθεσι ζωγραφικῆς, ποὺ ἔγινε στὸ Λονδῖνο κατὰ τὸ 1899, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκόνων ἐξετέθη καὶ μιὰ προσωπογραφία, ἡ ὁποία παρίστανε τὴν περίφημη αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ἐλισσάβετ καὶ ἡ ὁποία ἔφερε τὸν τίτλο «Μαῦρο Κρῖνο».

Ἡ εἰκόνα αὐτή, ἡ ὁποία εἶχε προσελκύσει τότε τὴν περιέργεια τῶν φιλοτέχνων, ἦταν ἔργο ἑνὸς Ἕλληνος ζωγράφου, τοῦ Παπούλα. Ὁ Παπούλας εἶχε ζωγραφίσει τὴν αὐτοκράτειρα ἀπὸ μνήμης, γιατί μονάχα δυὸ φορὲς εἶχε μιλήσει μαζύ της. Ἡ ἱστορία δὲ τῆς γνωριμίας των εἶνε ἡ ἑξῆς :

Ὅταν ἡ Ἐλισσάβετ ἐξέφρασε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἐπιθυμία νὰ μάθη τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τῆς Βιέννης ἐθεωρήθη καταλληλότερος γιὰ δάσκαλος ὁ Παπούλας, ὁ ὁποῖος παρακολουθοῦσε ἐκεῖ μαθήματα ζωγραφικῆς. Ὁ νέος σπουδαστής, ὁ ὁποῖος ἀγνοοῦσε ἐντελῶς τὶς αὐλικὲς ἐθιμοτυπίες, στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ ἀρνηθῆ νὰ ἀναλάβη τὴ διδασκαλία. Κατόπιν ὅμως, ἀποφάσισε νὰ μὴν ἐπιμείνη στὴν ἄρνησί του, ἀλλὰ νὰ κάνη μιὰ δοκιμή.

Τὸ πρωῒ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ποὺ εἶχε ὁριστεῖ γιὰ τὴν πρώτη συνάντησι μεταξὺ τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς ὑψηλῆς του μαθητρίας, ὁ Παπούλας ἔβλεπε μὲ θάρρος καὶ διευθύνθηκε στὸ Λαίντζ, τὸ ἐξοχικὸ παλάτι τῆς αὐτοκράτειρας, στὰ περίχωρα τῆς Βιέννης. Μόλις ὅμως προχώρησε στὴν εἴσοδο τοῦ πάρκου καὶ ἀνακοίνωσε στὸ θυρωρὸ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς του, ὁ τελευταῖος τοῦ συνέστησε νὰ κάμη μερικὲς βόλτες κάτω ἀπὸ τὶς καστανιές, καὶ σὲ λίγο ἡ Ἐλισσάβετ θὰ πήγαινε νὰ τὸν συναντήσῃ ἐκεῖ.

Ὁ Παπούλας γύρισε ἀνάμεσα στὰ δέντρα ἀπάνω ἀπὸ μιάμιση ὥρα, ἀλλὰ ἡ Μεγαλειοτάτη δὲν φανόταν πουθενά. Τότε ὁ νεαρὸς σπουδαστὴς ἄρχισε νὰ ἀδημονῆ καὶ νὰ σκέπτεται ἂν ἔπρεπε νὰ φύγη ἢ νὰ ξαπλωθῆ ἀπάνω στὰ χορτάρια. Ἔξαφνα ὅμως τότε παρουσιάστηκε μπροστά του μιὰ γυναῖκα, ἡ ὁποία τοῦ φάνηκε μᾶλλον σὰν ὀπτασία καὶ τῆς ὁποίας ἀπὸ τότε διατήρησε πιστὰ στὴ μνήμη του τὴ γοητευτικὴ ἐμφάνισι.

«Ἦταν, καθὼς διηγεῖτο ὁ ἴδιος ἀργότερα, μιὰ ψηλὴ καὶ λεπτὴ κυρία, καὶ φοροῦσε μακρὺ φόρεμα ἀπὸ μαῦρο ὕφασμα ποὺ κατέβαινε ὣς τὰ πόδια της. Στὸ δεξὶ χέρι της κρατοῦσε μιὰ μαύρη βεντάγια μισόκλειστη ποὺ τὴν ἀκουμποῦσε στὰ μάγουλά της. Μὲ τὸ ἀριστερὸ βαστοῦσε μιὰ μεγάλη ἄσπρη ὀμπρέλλα, ἡ ὁποία σχημάτιζε πίσω ἀπ' τὸ κεφάλι της ἕνα εἶδος στεφάνου, σὰν αὐτὸν ποὺ περιβάλλει τὶς εἰκόνες τῶν ἁγίων».

Ὁ Παπούλας, ὁ ὁποῖος ὣς τότε δὲν εἶχε δεῖ τὴν αὐτοκράτειρα παρὰ σὲ φωτογραφίες, ἔμεινε ἐκστατικὸς μπροστὰ στὴν τόσο ἁπλή, ἀλλὰ καὶ τόσο ἐπιβλητικὴ ἐμφάνισί της.

—Ἐσεῖς λοιπὸν θὰ μὲ διδάξετε τὴ γλῶσσα τῶν Θεῶν ; τὸν ρώτησε ἡ Ἐλισσάβετ χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸν περίπατό της.

—Ἡ τιμὴ αὐτὴ εἶνε πολὺ μεγάλη γιὰ μένα, Μεγαλειοτάτη, ἀποκρίθηκε ὁ Παπούλας σαστισμένος.

Καί, χωρὶς νὰ βρῇ καιρὸ μέσα στὴ σύγχυσί του νὰ ὑποκλιθῆ, ἀκολούθησε σιωπηλὰ τὸ «Μαῦρο Κρῖνο», ὅπως τοῦ ἄρεσε νὰ ἐπονομάζῃ τὴ ρωμαντικὴ αὐτοκράτειρα.

Περπάτησαν ἔτσι ἀρκετὰ κάτω ἀπὸ τὶς καστανιὲς τοῦ πάρκου, διατηρῶντας κάποια ἀπόστασι ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον. Στὸ διάστημα αὐτό, ἡ αὐτοκράτειρα μιλοῦσε γιὰ διάφορα ζητήματα καὶ στεκόταν συχνὰ βυθισμένη σὲ βαθειὲς ὀνειροπολήσεις. Ὁ συνοδός της προσπαθοῦσε νὰ ἀπαντᾶ ὅσο μποροῦσε καλύτερα στὶς ἐρωτήσεις της, ἀλλὰ στὸ τέλος κουράστηκε ἀπὸ τὸ πολὺ περπάτημα καὶ ζαλίστηκε. Μερικὲς φορές, μάλιστα, ξεχνοῦσε τί τοῦ ἔλεγε ἐκείνη, πρᾶγμα ποὺ ἔκανε τὴν Ἐλισσάβετ νὰ γυρίζη καὶ νὰ τὸν κυττᾶ μὲ ἀπορία.

Ἐπὶ τέλους, ὕστερ' ἀπὸ μιάμιση ὥρα περιπάτου, ἡ αὐτοκράτειρα τράβηξε γιὰ τὴν πύλη τοῦ πάρκου καὶ στάθηκε σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπ' αὐτή. Χαμήλωσε τότε τὴ βεντάγια ἀπάνω στὸ πρόσωπό της καὶ ἅπλωσε τὸ χέρι της πρὸς τὸν Παπούλα, ὁ ὁποῖος ἐγονάτισε κι' ἔφερε τὰ χεῖλη του μὲ σεβασμὸ στὰ λεπτοφυῆ καὶ μακρυλὰ δάχτυλά της.

Ὁ Παπούλας φεύγοντας ἀπὸ τὸ παλάτι γύρισε στὴν κατοικία του μ' ἕνα ἀνακτορικὸ ἁμάξι. Οἱ δυὸ σύνοικοι τοῦ νεαροῦ ζωγράφου, Ἕλληνες σπουδασταὶ καὶ αὐτοί, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἀντώνιος Χρηστομάνος, ἔμειναν ἔκθαμβοι μπρὸς σ' αὐτὴ τὴν πολυτέλεια καὶ τοῦ ζήτησαν ἀνυπόμονοι νὰ τοὺς περιγράψῃ τὴ συνέντευξί του.

Ὁ Παπούλας ξαπλώθηκε ἀπάνω στὸ ψτωχικό του κρεββάτι κι' ἄρχισε νὰ βογγᾶ σὰν ἄνθρωπος πεθαμένος ἀπ' τὴν κούρασι.

—Φίλοι μου, τοὺς εἶπε, εἶνε ἀδύνατο νὰ φανταστῆτε τί τράβηξα σήμερα. Τὰ πόδια μου πονοῦν, τὸ κεφάλι μου γυρίζει σὰν τροχός, τὰ ἤπατά μου κοπήκανε... Καὶ στὰ κάτεργα ἀκόμα ἂν ἐπρόκειτο νὰ μὲ στείλη αὐτὴ ἡ διαβολεμμένη βασίλισσα, ποτέ, μὰ ποτὲ δὲν θὰ δεχόμουν νὰ ὑποβληθῶ ἐκ δευτέρου στὸ σημερινὸ μαρτύριο... Μιάμιση ὥρα τὴν περίμενα ὁλόρθος ἀπὸ πίσω της σὰν σκυλάκι... Ἡ θέσις μου ἦταν τραχική... Λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ μὴν ξαναπάω κοντά της... Ἂν θέλετε σεῖς, προσπαθῆστε νὰ ἐπιτύχετε αὐτὴ τὴ θέσι, καὶ δὲν θὰ δυσκολευθῆτε νὰ τὸ κατορθώσετε... Ἐγὼ τώρα πάω νὰ μαζέψω τὰ πράγματά μου καὶ νὰ χορτῆσω ὅσο τύχη...

Ὕστερ' ἀπ' αὐτό, ὁ Παπούλας ἔγραψε μιὰ ἐπιστολὴ στὸν αὐλάρχη βαρῶνο Νοτέσα, στὸν ὁποῖο τὸν εἶχαν συστήσει, καὶ, μέσα σ' αὐτή, τοῦ δικαιολογοῦσε ὅτως μποροῦσε τὴ... λιποταξία του.

Ὁ Νοτέσα ἀπεστάλη τότε στὸν Κωνσταντῖνο Χρηστομάνο καὶ ἔτσι ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ὁ περίφημος Ἕλλην συγγραφεὺς προσελήφθη ὁριστικὰ ὡς διδάσκαλος τῆς αὐτοκρατείρας.

* * *

Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισσάβετ

Ἀλλὰ ἡ Ἐλισσάβετ δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ τὸν Παπούλα μὲ τὰ εὐγενικά του χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ μεγάλα γλυκὰ του μάτια. Ὅταν ἀργότερα ξαναπῆγε στὴ Βιέννη περαστική, ζήτησε νὰ τὸν ἰδῇ μεταξὺ τῶν πρώτων.

Ὁ παλαιὸς σπουδαστὴς εἶχε ἐκθέσει τώρα ἐπανειλημμένως ἔργα του καὶ εἶχε ἀποκτήσει σημαντικὴ φήμη στοὺς κύκλους τῶν φιλοτέχνων τῆς Αὐστριακῆς πρωτευούσης. Ὅταν ξαναπαρουσιάστηκε λοιπὸν μπροστά της, ἡ Ἐλισσάβετ τὸν δέχτηκε μὲ ἐγκαρδιότητα καὶ τοῦ εἶπε :

—Φίλε μου, ἔχω μιὰ πρότασι νὰ σᾶς κάνω. Ἔρχεστε μαζύ μου στὴν Κέρκυρα τὴν ἐρχομένη βδομάδα, γιὰ νὰ ζωγραφίσετε μερικὲς τοποθεσίες τοῦ νησιοῦ ποὺ μοῦ ἀρέσουν ;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ σταμάτησε λίγο, γιατὶ διάβασε τὸ δισταγμὸ στὰ μάτια τοῦ ζωγράφου, κι' ἔπειτα ξέσπασε σὲ δινατὰ γέλια.

—Ξέρω γιατὶ διστάζετε, εἶπε. Φαίνεται ὅτι δὲν ξεχάσατε ἀκόμα τὴν τρίωρη ταλαιπωρία σας κάτω ἀπ' τὶς καστανιὲς τοῦ Λαίντζ... Τὰ ἴδια τώρα τραβάει ὁ κύριος Χρηστομάνος... Ἀλλ' αὐτὸς δὲν διαμαρτύρεται, ἔστω κι' ἂν πρόκειται νὰ πέσῃ νεκρὸς ἀπὸ τὴν κούρασι... Ἂς ἐπανέλθουμε ὅμως στὸ ζήτημά μας. Λοιπόν, ἂν ἔρθετε μαζύ μου στὴν Κέρκυρα, θὰ σᾶς παραχωρήσω ἕνα ἁμάξι καὶ στὰ μέρη ὅπου δὲν θὰ μπορῇ αὐτὸ νὰ προχωρήσῃ, θὰ σᾶς ἔχω ἕναν ἄνθρωπο γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἀποσκευῶν σας...

—Δυστυχῶς, Μεγαλειοτάτη, δὲν μπορῶ νὰ φύγω ἀπὸ τὴ Βιέννη, ἀπάντησε ὁ Παπούλας κατακόκκινος γιὰ τὴν ἄρνησί του.

—Μπορῶ νὰ μάθω τὴν αἰτία τῆς ἀρνήσεώς σας ; ρώτησε τότε ἡ αὐτοκράτειρα, σηκώνοντας ἀγέρωχα τὸ κεφάλι.

—Ἡ μητέρα μου εἶνε ἄρρωστη βαρειὰ καὶ δὲν τολμῶ νὰ τὴν ἀφήσω ἐδῶ μόνη, ἀπάντησε ὁ φιλόστοργος γυιός.

Στὰ λόγια αὐτὰ ἡ αὐτοκράτειρα γύρισε ἀπότομα τὸ κεφάλι της καὶ βγῆκε ἔξω.

Μέσα στὸ θάλαμο ἔμειναν τώρα μόνοι ὁ Παπούλας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος.

—Μήπως τυχὸν τῆς ἐμίλησα ἄσχημα ; ρώτησε ὁ πρῶτος, μὴ μπορῶντας νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀπότομη ἀναχώρησί της.

—Ὄχι, ἀγαπητέ μου, ἔσπευσε νὰ τὸν καθησυχάσῃ ὁ διδάσκαλος τῆς αὐτοκρατείρας. Ἀλλὰ ἡ πονεμένη αὐτὴ μητέρα δὲν μπορεῖ ν' ἀκούῃ φιλόστοργο γυιὸ νὰ μιλάῃ γιὰ τὴ μητέρα του, οὔτε μητέρα νὰ μιλάῃ γιὰ τὸν ἀγαπημένο της γυιό, χωρὶς νὰ συγκινηθῆ. Βγῆκε ἔξω πρὸ ὀλίγου, γιατί ἦταν ἔτοιμη νὰ κλάψῃ καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴ δῇ ἄλλος μὲ δάκρυα στὰ μάτια...

Ἔτσι ἔληξε καὶ ἡ δεύτερη συνέντευξι τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου μὲ τὴν ὑπέροχη αὐτοκράτειρα, τὴν ὁποίαν ἀτεικόνισε τόσο ἀριστοτεχνικὰ στὸ ὁμώνυμο βιβλίο του ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος.